

ПРОТЕСТАНТСЬКА ЕТИКА ЯК ВИД ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність: ця тема є дуже актуальною на даний момент, оскільки для нашої сучасної економічного становища в країні є дуже критичним і необхідним знаходження шляхів розвитку сучасної економіки. Тому, пошуки альтернатив є пріоритетним завданням для вирішення цієї проблеми.

Мета: дослідити протестантську етику як одну із видів професійної діяльності та її економічний вплив.

Об'єкт дослідження: протестантська етика як один із шляхів здійснення професійної діяльності.

Наприкінці 80-х років минулого сторіччя в німецькій економічній науці відбулася «дискусія про капіталізм». Певну причетність до її розгортання мав В. Зомбарт, який поставив питання про історичні передумови виникнення капіталістичного способу виробництва та історичну специфіку німецького капіталізму. Водночас представники німецької «історичної школи політекономії» (зокрема В. Шмоллер) роблять спробу розглянути капіталізм у зв'язку із загальним «духом» німецького господарства і культури. Дискусія про капіталізм зафіксувала певну суперечність між загальною теорією капіталізму та конкретно-історичними формами господарського життя тієї чи іншої нації (аналогічне явище мало місце і в історичній науці, котра досліджувала генезис феодалізму).

Загальні категорії і концептуальні схеми, як правило, погано піддавалися емпіричній верифікації за допомогою місцевого матеріалу. Історія господарства – у даному випадку німецького – виступала як свого роду загальний виняток із теорії. Оскільки в період дискусії проблема капіталізму та капіталізації стояла перед німецьким суспільством не стільки як теоретична, скільки як практична, то суто наукові суперечки набували неабиякої політичної актуальності. Предметом особливо гострих теоретичних дискусій стали питання об'єктивної обумовленості та суб'єктивних факторів капіталістичного розвитку, специфіки національних форм капіталістичного господарства та глибини їх історичної закоріненості в народному господарстві і т. п.

М. Вебер розглядав капіталізм як певну форму економічного раціоналізму – систему, що побудована на розрахунку норми прибутку та раціональному плануванні виробничого процесу, складовим елементом якого є використання найманої праці формально вільного виробника. Вебер не заперечує основних моментів Марксового розуміння капіталізму як системи об'єктивно діючих економічних законів. Однак, як він неодноразово зауважує, його цікавить не об'єктивний аспект економічного раціоналізму, а суб'єктивний, а саме: певні нахили людей до раціональної економічної поведінки.[1] Особливо ваги при цьому мислитель надає емпірично констатованому фактові співвідносності між господарчим статусом і конфесійною приналежністю. Йдеться про результати досліджень колег М.Вебера, котрі встановили, що більшість тих представників західноєвропейського великого бізнесу, що вважають себе віруючими, належить, як правило, до протестантських конфесій. Це й дало змогу дійти висновку, що саме протестанти виявляють специфічну схильність до економічного раціоналізму, тоді як послідовники католицизму та інших конфесій такої схильності не проявляють.

Хоча «Протестантська етика і дух капіталізму» не є ґрунтовним дослідженням проблеми протестантизму, проте дослідження Вебера зв'язків між різноманітними релігійними ідеями та економікою дозволило йому дійти до висновку про те, що протестантська етика та світогляд вплинули на розвиток капіталізму.

На переконання Вебера, роль релігійних переконань є важливим фактором, який впливає на повсякденні справи, у тому числі на прагнення до збагачення та власності. Для підтвердження цієї теорії, він посилається на американського мислителя і політичного діяча Бенджаміна Франкліна.

Реформація помітно вплинула на ставлення до роботи, внаслідок чого будь-яка професія сприймалася як складова загального блага та вияв Божого благословення, як і будь-яке «священне» покликання (нім. Beruf, англ. Calling)[2]. с. 49].

Підкреслюючи відмінність робочої етики в протестантизмі у порівнянні з католицизмом, Вебер описує звичні проблеми з якими мають справи підприємці з працівниками в докапіталістичну добу: сільськогосподарські підприємці намагаються підвищити продуктивність праці шляхом підвищення заробітної платні, сподіваючись, що таким чином змусять працівників більше цінувати свій час та працювати більше. Проте, в результаті, у докапіталістичних суспільствах це найчастіше призводило до зниження інтенсивності серед працівників. Вони прийшли до висновку, що можуть заробити ті ж самі копшти за короткий період часу та більше відпочивати. На переконання Макса Вебера причиною цього є негативні наслідки традиціоналізму, який формується під впливом релігійного виховання. Крім цього він доходить висновку, що в суспільствах, у яких більше протестантських віруючих існує більш розвинута капіталістична економіка. З практичної сторони це стало можливо завдяки впровадженню раціональної організації праці, що лежала в основі економічного раціоналізму.

Він розглядає дух капіталізму як ідею та відчуття найбільш раціонального прагнення економічної вигоди: «У цьому специфічному сенсі ми використовуємо поняття «дух капіталізму» для означення відносин, які у гонитві за покликанням, прагнуть систематичного збагачення для власної вигоди у стилі повчань Франкліна»[1]. «Звичайно, всі моральні правила Франкліна мають утилітарну спрямованість: чесність корисна, бо вона приносить кредит, те ж саме можна сказати і стосовно пунктуальності, старанності, поміркованості – і саме завдяки цьому вони і є чеснотами – з чого, між іншим, можна зробити висновок, що, наприклад, і видимість чесності може дати той же наслідок»[2].

Вебер стверджує, що цей дух не обмежується західною культурою, якщо розглядати його як вияв індивідуального ставлення, проте такі особистості – яких він називає героїчними – не спроможні самі по собі створити новий економічний порядок (капіталізм). Крім цього він зазначає, що «дух капіталізму» може бути відірваним від релігії, і що ці затяті капіталісти були ревними противниками Церкви або байдужими до неї. Таким чином Вебер відмовляється від узагальненого розуміння капіталізму і допускає існування двох його різновидів – раціонального і спекулятивного.

Тепер уже не нагромадження благ стає для людини засобом задоволення її Матеріальних потреб, а навпаки, все існування людини спрямоване на придбання, яке стає метою її життя. Цей з погляду безпосереднього сприйняття безсенсовний переворот у тому, що можна назвати «природним» порядком речей, у такій же мірі виступає необхідним лейтмотивом капіталізму, в якій він чужий людям, що не пройнялися його духом»[7].

Цей момент дуже важливий для розуміння загальної концепції «Протестантської етики». Вебер переконаний, що капіталізм як система раціонального господарювання і «дух капіталізму» як певна психологічна готовність до саме такого господарювання – це не ідентичні речі. Раціонально господарювати вмгли вже в Індії, Китаї, Вавілоні та інших стародавніх культурах. У певному розумінні можна вважати, що там мав місце «свого роду» капіталізм, однак там не було саме того, що звуть «духом капіталізму». Натомість, як переконаний Вебер, у Новій Англії такий «дух» наявний уже в середині XVII ст[3]. задовго до «капіталістичного розвитку» цього краю. Для того щоб відбувся відповідний капіталістичний «відбір» у

способах життя і відношеннях до професії, потрібно, щоб певний спосіб життя виник і утвердився у межах певних груп як певний різновид групового світовідчуття. Таким чином, резюмує Вебер, причинний зв'язок тут зворотний тому, який можна було б прогнозувати з позицій історичного матеріалізму.

Не заперечуючи того, що сучасний капіталістичний господарський лад виступає стосовно окремих людей «чимось на зразок страхітливого космосу, куди кожна людина закинута від моменту свого народження» і межі якого для окремого індивіда видаються раз назавжди даними, автор «Протестантської етики» показав, що в історико-генетичному плані суб'єктивний фактор капіталістичного розвитку може передувати факторові інституційному, об'єктивному. Там, де відсутні суб'єктивні, психологічні чинники у вигляді певних нахилів, звичок, настроїв людей, розвиток капіталістичної економіки наштовхується на невидимі, однак досить відчутні перешкоди. Причому парадокс полягає в тому, що найбільш продуктивними стосовно капіталізації суспільства виступають чинники, пов'язані зі впливом протестантської етики, котра на відміну від аналогічних норм католицизму чи православ'я вимагає «вищою мірою обтяжливої і жорсткої регламентації усієї поведінки, що проникає в усі сфери приватного і публічного життя»[8].

Глибинні механізми спорідненості між протестантизмом і капіталізмом у його найбільш аскетичних варіантах Вебер аналізує на історико-культурному матеріалі, звертаючись до текстів ідеологів Реформації та коментуючої теологічної літератури. Йдеться насамперед про концепцію «покликання – професії», розвинену Лютером на базі відповідної інтерпретації євангельських першоджерел, а також про відповідні місця із текстів Кальвіна, Фокса, Веслі та ін. Тут, як показує соціолог, проступають мовби попередні контури того, що пізніше назвуть «капіталістичним етосом»[11]. Водночас він звертає увагу на те, що в ряді випадків майже неможливо віднайти кореляційні зв'язки між капіталістичним економічним раціоналізмом і класичними формами раціональної культури, наприклад римським правом, античною філософією і т. п. Римське право й антична філософія пустили найглибше коріння там, де капіталізм був значно менш розвинений, а саме в романських католицьких країнах. Це свідчить лише про те, що «загальну історію раціоналізму зовсім не слід розглядати як сукупність паралельно прогресуючих раціоналізацій окремих сторін життя... Останнє можна раціоналізувати під досить різними кутами зору і в вельми різних напрямках... Раціоналізм – це історичне поняття, котре криє у собі цілий світ протилежностей»[8].

Заперечуючи плоско-механістичне розуміння проблеми детермінації суспільних процесів і явищ, Вебер обстоює ідею багатовимірності причинно-наслідкових зв'язків у соціальному світі. Взаємозв'язок між матеріальним базисом, формами соціальної і політичної організації і духовним життям він називає «неймовірно складним»[9]. Через це соціолог виступав і проти спроб тлумачити результати його дослідження на користь ідеалістичного розуміння історії. «Ми ні в якому разі, – писав він, – не схильні ставати на захист безглуздої доктринерської тези, нібито «капіталістичний дух»... міг виникнути лише внаслідок впливу певних сторін Реформації, ніби капіталізм як *господарська система* є продуктом Реформації»[10].

Вже одне те, що ряд важливих *форм* капіталістичного підприємництва значно *старші*, аніж Реформація, доводить повну безпідставність такої точки зору. Дотримуючись фахових вимог соціології, мислитель прагнув не до розбудови універсальних соціально-філософських конструкцій, а до обґрунтування за допомогою емпіричних засобів наявності типологічної та генетичної спорідненості між окремими групами фактів соціального життя. Слід зауважити, однак, що концепція раціоналізації, обґрунтована в рамках «Протестантської етики» головним чином на історико-релігійному матеріалі, у подальшому знайшла застосування в інших галузях соціології і соціальної філософії і до сьогодні залишається предметом жвавих дискусій.

Отже, хоча «Протестантська етика і дух капіталізму» не є ґрунтовним дослідженням проблеми протестантизму, проте дослідження Вебера зв'язків між різноманітними релігійними ідеями та економікою дозволило йому дійти до висновку про те, що протестантська етика та світогляд вплинули на розвиток капіталізму.

Література

1. Вебер. 1994
2. Вебер. 1994, с. 49
3. Вебер. 1994, с. 20
4. Гончарук (Чолач) Т.В., Джугла Н.В., Етнологічні інтенції осмислення українства у філософії Богдана Цимбалістого. // Психологія і педагогіка. – Тернопіль, 2018. - №1-2. – с 155-162.
5. Джугла Н. До питання Українського східного Обряду у рішеннях Замоїського скандалу 1720р. / Історія релігій в Україні. – Львів, «Логос», 2005. – с 210-215
6. Філософія: навч. посіб./ Гончарук Т.В., Джугла Н.В., Шумка М.Л., - Тернопіль: підручники і посібники, 2016. – 416 с
7. Randall Collins. *Weber's Last Theory of Capitalism: A Systematization* // American Sociological Review, Vol. 45, No. 6 (Dec., 1980), pp. 925–9
8. *Теорії класової боротьби та їх критика* // *Спільне*. – 21.09.2012.
9. *Michael Löwy. Marxism and Religion: Opiate of the People* // *New Socialist*, 2005 – № 51
10. *Альберто Тоскано. Переосмислюючи Маркса і релігію* // *Спільне*. – 2014. – № 8: Релігія: між експлуатацією і емансипацією.
11. Оссовская Мария. *Рыцарь и буржуа: Исследование по истории морали*. – М.: Прогресс, 1987. – с.528 .